

اعلامیه حقوق بشر اسلامی

اعلامیه حقوق بشر اسلامی

دکتر داود عامری

هرچند اصطلاح حقوق بشر پس از جنگ جهانی دوم و تأسیس سازمان ملل متحد در سال 1945 وارد ادبیات علمی، سیاسی و بین‌المللی شده است، اما حقوق بشر قدمتی دیرین و تاریخی به عمر خلقت و پیدایش انسان دارد.

حقوق بشر، حقوق بنیادین و پایهای است که هر انسان از آن جهت که انسان است، فارغ از رنگ، نژاد، زبان، ملیت، جغرافیا و اوضاع و احوال متغیر اجتماعی یا میزان قابلیت و صلاحیت ممتاز و فردی و هر عنوان عارضی دیگر بر او با پیدایش خلقت، از خداوند دریافت کرده است.

زیباترین نگاه به حقوق اشرف مخلوقات یعنی انسان را در دیدگاه اسلامی می‌بینیم. تعبیر زیبای قرآن

و بیانات نورانی ائمه معصومین (ع) گویای این واقعیت است که وقتی خداوند می فرمایند: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقِيكُمْ» (سوره حجرات: آیه 13)، با تقواترین فرد انسانی حامل و حافظ همه کرامت های انسانی است و بالاترین حافظ حقوق بشر انسانهای دست پرورده اسلام هستند.

رسول گرامی اسلام (ص) نیز ضمن تأکید بر رعایت حفظ حقوق و کرامت انسانی میفرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ، وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ، أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبٍ عَلَى عِلَلٍ، وَلَا لِعَجَمٍ عَلَى عِلَلٍ، وَلَا لَأَحْمَرٍ عَلَى أَسْوَدٍ، وَلَا لَأَسْوَدٍ عَلَى أَحْمَرٍ إِلَّا بِالْتَّقْوَى» مردم آگاه باشید که پروردگارتان یکی است و پدرتان نیز یکی است. بنابراین بدانید که نه عربی را بر عجم، و نه عجمی را بر عرب، و نه سرخ پوستی را بر سیاه پوستی و نه سیاه پوستی را بر سرخ پوستی برتری است؛ مگر به تقوا و پرهیزگاری (خطبه آن حضرت در حجه الوداع).

از سوی دیگر، یکی از مبانی و مستندات حقوق بشر، کرامت ذاتی انسان است و به همین دلیل در اسناد مختلف حقوق بشری بر کرامت انسان تأکید شده است. کرامت به معنی عزت، منزلت والا و شرف که هر انسانی ذاتاً و فطرتاً از آن برخوردار است و در هیچ حالتی قابل سلب نیست. در دین مبین اسلام نیز مکرر تأکید شده است که انسان ذاتاً دارای کرامت است؛ کرامتی که ذاتی و منسوب به خداوند است: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ». همه انسان ها از آن رو که انسان هستند، دارای کرامت یکسان و قابل احترام هستند. بنابراین دین اسلام همه انسان ها را صرف نظر از دین، نژاد، رنگ، زبان و ملیت صاحب و واجد نوعی کرامت ذاتی می داند؛ اما از پس این کرامت، او را به کرامت اکتسابی نیز فرا می خواند و معیار آن را نزدیکی و ارتباط با خداوند و دین باوری در او می داند.

علیرغم اذعان همگان به حقوق ذاتی و فطری بشر و لزوم حفظ کرامت انسانی، در جهان معاصر شاهد افزایش تنش، ترور، جنگ و جنایات سازمان یافته ملی و بین المللی هستیم که حقوق اولیه و ذاتی انسان ها را دچار خدشه و آسیب ساخته است. همین عوامل سبب گردیده است که در جهان امروز بحث و گفت و گو پیرامون حقوق بشر و میثاق و پیمان نامه های بین المللی ناظر بر روند این حقوق، بیش از دوران های گذشته ضرورت یافته است.

در همین رابطه باید گفت، هر چند بسیاری از ایده هایی که محرک رعایت حقوق بشر و اعلامیه جهانی آن بودند، پس از جنگ جهانی دوم شکل گرفتند؛ اما وضع کنندگان اعلامیه جهانی حقوق بشر خود افرادی هستند که تاریخ نشان داده نه تنها حقوق بشر را محترم نمیشمرند، بلکه از نخستین نقض کنندگان آن نیز

هستند و هرگاه بخواهند و منافعشان ایجاب کند از آن به عنوان سلاحی که دارای ظاهری قانونی است علیه دیگران مخصوصاً کشورهای اسلامی استفاده میکنند. موارد آشکار سوءاستفاده از حقوق بشر توسط غرب را امروز در مواجهه با کشورهای مختلفی همچون فلسطین، بحرین، یمن، سوریه، عراق، افغانستان، ایران، ونزوئلا و دهها کشور اسلامی و غیر اسلامی دیگر شاهد هستیم. هر چند همان حقوق بشری که غربی ها خود بر آن تأکید دارند، نگاهی جامع و کامل ندارد و کرامت انسانی و تکلیف انسانی در آن به خوبی منظور نشده است. اما به همین هم که می گویند پایبند نبوده و عملاً از بیانیه حقوق بشر به عنوان ابزاری سیاسی علیه دولت ها و ملت هایی که با آنها همراه نیستند، استفاده می کنند. بنابراین، حقوق بشر از موضوعاتی است که کشورهای استعمارگر و صاحب قدرت از آن به عنوان حربه ای برای سلطه بر کشورهای دیگر استفاده می کنند.

جای بسی امیدواری است که برخی از متفکران جهان اسلام با پذیرش اصول اعلام شده در اعلامیه جهانی درصدد تطبیق آنها با موازین اسلامی برآمدند و کوشیدند ثابت کنند که این اصول و حقوق به نحو کامل تر و بهتری در اسلام وجود دارد و بعدها با الگوگیری از اعلامیه حقوق بشر بر آن شدند اصول و قواعد حقوق بشر را که در آموزه های اسلامی وجود دارد، به صورت متنی مدون به جامعه جهانی ارائه دهند. اعلامیه حقوق بشر اسلامی که در سال 1990 میلادی در شهر قاهره به تصویب رسید، دستاورد این تلاش است. این اعلامیه در اجلاس 21 ژوئیه تا 5 اوت 1990 میلادی (10 تا 15 مرداد ماه 1369) در قاهره در نوزدهمین اجلاس وزرای خارجه کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی به تصویب رسید. البته این اعلامیه هنوز نیازمند کار علمی و فرهنگی و تبیینی خردمندانه است که در این رابطه علما و حقوقدانان جمهوری اسلامی نیز کارهای درخور و شایسته ای انجام داده اند که مجال ظهور پیدا نکرده و امیدواریم تا راه خود را به مجامع جهانی و اسلامی باز کنند.

اعلامیه حقوق بشر اسلامی همانند اعلامیه جهانی حقوق بشر، بر شرافت و کرامت ذاتی انسان تکیه کرده و برخی از اصولی که به عنوان حقوق آزادی های اساسی در اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده در این اعلامیه نیز گنجانده شده است. برخی از حقوق هم که در اعلامیه جهانی حقوق بشر نیامده، در اعلامیه اسلامی مورد توجه و تصریح قرار گرفته است؛ مثل ممنوعیت استعمارگری و حق مبارزه با آن یا حق مقابله با تجاوز به حیات انسان و نیز حق زندگی در محیط پاک و دور از مفاصد اخلاقی و داشتن امنیت دینی علاوه بر امنیت های مربوط به جان و خانواده و ناموس و نیز اشاره به لزوم حفظ حرمت انسان حتی پس از حیات او.

یکی از ارزشمندترین خصایص اعلامیه حقوق بشر اسلامی توجه به نکاتی است که در اعلامیه جهانی بدان توجه

نشده است. این اعلامیه با حمایت از حقوقی که بی‌تردید در زمره حقوق مسلم بشر قرار دارند ولی در اعلامیه جهانی مورد غفلت واقع شده‌اند، جایگاه خود را به عنوان اعلامیه‌ای با مضامین بدیع در مقابل جهانیان به اثبات رساند و ارزش و اهمیت حقوق بشر در دین اسلام را نمایان کرد. از جمله اینکه، اعلامیه مذکور با ممنوع شناختن استعمار و استعمارگری، حق مبارزه با این موضوع را برای همه افراد بشر قائل شده است و به صراحت انواع گوناگون استعمار را به عنوان بدترین نوع بردگی تحریم می‌کند. اعلامیه حقوق بشر اسلامی حق‌رهایی و تعیین سرنوشت را برای تمامی ملت‌هایی که از استعمار رنج می‌برند به رسمیت شناخته و تمام دولت‌ها و ملت‌ها را موظف به یاری رساندن به قربانیان استعمار در جهت نابودی این پدیده مخرب دانسته است.

نکته مهم دیگر در حقوق بشر این است که، هنوز سکوت و بی‌تفاوتی برخی دولت‌های اسلامی را در برخورد با ظلم و تجاوز و بی‌عدالتی در جهان شاهد هستیم و حتی برخی از حاکمان کشورهای اسلامی که از امضا کنندگان اعلامیه حقوق بشر اسلامی هستند، خود این موارد را نقض کرده و عامل جنایت علیه بشریت و به ویژه برخی از مسلمانان بیدفاع هستند. مانند آنچه امروز در یمن و توسط رژیم سعودی انجام می‌شود. یا هم اکنون در برخی کشورهای اسلامی مانند بحرین، شاهد سرکوب شدید اعتراضات مردمی، شکنجه، آزار و زندانی شدن و قتل و کشتار و اعدام شهروندان توسط حکامشان هستیم.

به نظر می‌رسد نخبگان، اندیشمندان و سازمان‌های مردم‌نهاد جهان اسلام همانگونه که تلاشی ارزشمند را برای تدوین و تأکید موارد حقوق و ذاتی‌ارایه شده در دین اسلام و قرار دادن آن را در اعلامیه حقوق بشر انجام دادند و تأکید کردند که حقوق بشر اسلامی به دلیل جامعیت و حاکمیت دین بر نگارش آن، دست برتر بر اعلامیه حقوق بشر غربی دارد، امروز نیز باید بر اجرای آن به ویژه در کشورهای اسلامی همت گمارند و با ابزار و روشهای مختلف آن را دنبال کنند و برخی حکام منطقه نیز می‌بایست به حقوق انسانی و اسلامی شهروندان خود و دیگر کشورهای اسلامی احترام بگذارند تا چهره واقعی اسلامی که نور محض است به دنیای غرب نمایانده شود.

منبع: خبرگزاری تسنیم